

Nr. 116. Vevstol og veving

NEG er takknemlig for alle opplysninger i forbindelse med vevstol og veving selv om det ikke er spurt uttrykkelig om det. I spørsmålene som angår veving er det særlig tenkt på hverdags-tøyer av ull, som vadmél og toskaft. Hvis det var forskjell på oppsetning, bruk av spjelk o. l. mellom tøyer av ull, bomull og lin, ber en om at De forteller om det. Hvis De har gamle vev-oppskrifter (tegnete bindingsmønstre) vil NEG være meget interessert i å få låne dem til av-fotografering.

A. Vevstolen

1. På vedlagte skisse er det avtegnet ulike vevstoler. Fig. I a og b er vevstoler med bare to bommer, mens II-VI har de vanlige tre. Sett kryss ved den veven som svarer til den De kjenner. Er det ingen som er maken til Deres, bes De tegne en skisse eller forandre på den tegningen som ligner mest.
 - a) Vet De hvor gamle den spesielle vevstolen De kjenner best er og hvem som har laget den?
2. Hva kalles hele den oppsatte vevstolen (vevgogn, støre)?
3.
 - a) Var det vanlig å lage vevstolen hjemme eller kjøpte en den i bygda?
 - b) Var det folk som arbeidet vevstoler på bestilling?
4.
 - a) Hvor bred kunne vevstolen være?
 - b) Var det noen som hadde vevstol med dobbel bredde?
 - c) Kjenner De til at noen hadde to sett bommer av forskjellig lengde, slik at de kunne veve snart med enkel og snart med dobbel bredde?
 - d) Var det noen bestemt vevnad som skulle ha dobbel bredde?

B. Vevstolens enkelte deler

5.
 - a) Brukte man gjerne materialer med naturlig krumming til de store sidestykkene? (Se fig. II, V)
 - b) Hva kaltes disse (kråker, leiner, støre)?
6. Garnbommen
 - a) Hva kaltes den?
 - b) Hvilken diameter hadde den?
 - c) Lå den i hull gjennom sidestykkene, eller var den lagt i en utskjæring eller en påsatt krok eller knekt på baksiden av disse?
 - d) Kunne den flyttes opp eller ned, frem eller tilbake (se f. eks. fig. I b, IV), i tilfelle hvorfor?
 - e) Lå den høyt eller lavt i forhold til brystbommen?
 - f) Var det en ekstra fast bom høyere opp som renningen løp over?
 - g) Hva kaltes den?
 - h) Hvorledes ble renningen eller varpet festet til garnbommen? Var det en renne i den som varpkjeppen ble lagt i? Var det hull langs bommen til snøring av kjeppen eller til pinner som låste kjeppen?

- i) Brukte en å legge inn trespiler (halm, papir) under sveipingene?
 - k) Var det runde treskiver i hver ende av bommen som skulle hindre trådene i å gli og som kunne skyves frem og tilbake alt etter renningens bredde? Hva kaltes de?
7. a) Hvorledes var stopperen til garnbommen (tannhjul av tre el. jern, eller huller i bomhodet med en lang stang)?
- b) Hva kaltes stopperen?
8. Brystbommen
- a) Hva kaltes den?
 - b) Var den rund som garnbommen eller avrundet med kantet tverrsnitt?
 - c) Var den felt ned i et oppstående tre i de horisontale sidestykkene eller plassert i påsatte jernbøyler på innsiden av treet?
 - d) Var det noen vevstoler som hadde en ekstra bom mellom brystbom og tøybom? Hva kaltes den? (Se fig. V).
 - e) Hvis vevstolen ikke hadde særskilt tøybom, lå da brystbommen i hull gjennom det oppstående treet i sidestykkene (se fig. I b) eller i en utskjæring foran (se fig. I a) slik at den kunne rotere på lignende måte som garnbommen? Var det da et spor i brystbommen til vevkjeppen? Eller hull til snøre? Eller var det en åpen spalte gjennom brystbommen, og hvorledes ble i tilfelle det vevde tøyet anbrakt?
 - f) Hvis det ble vundet opp på bommen, hvorledes virket det da når tøyet fikk brystbommens diameter til å vokse?
 - g) Hvorledes var stopperen til denne bommen? (Se fig. I ab).
9. Tøybommen
- a) Hva kaltes den?
 - b) Hvorledes ble tøyet fest til den? Var det flere små hull langs bommen til snøret og et spor til vevkjeppen, på lignende måte som ved garnbommen?
 - c) Var stopperen anbrakt på utsiden eller innsiden av sidestykkene, og hvorledes var den? (Se fig. IX)
10. Trøer
- a) Hva kaltes disse?
 - b) Hvor mange brukte en vanligvis? Hvorledes var de anbrakt, under garnbommen eller under setet? (Se fig. I a) Var de festet 1) oppå et tre som lå på golvet mellom sidestøttene (se fig. VIII), festet til disse, eller på en løs kloss? 2) under en strekkfisk et stykke opp fra golvet (se fig. VIII a), 3) til et trestykke som hang ned fra en strekkfisk som lå forholdsvis høyt opp fra golvet (fig. VIII b), 4) foran strekkfisken? (Se fig. VIII c).
 - c) Hvorledes ble trøene festet til skaftene (med vidjer, snøre, jernstang e. l.)?
 - d) Hva kaltes dette mellomleddet?
 - e) Var det hull i hver trøe eller kramper av metall til dette festet?
 - f) Var det fest til veksler (som mellomledd mellom skaft og trøer) på siden av vevstolen?
11. Hovelskaft
- a) Hvor mange skaft kunne en bruke?
 - b) Hva kaltes de forskjellige skaftene?
 - c) Hvorledes så skaftkjeppene ut, var de runde eller flate, hadde de en rund knopp i den ene eller begge ender? Hva kaltes de? Fantes det andre måter å forhindre at hovlene gle av skaftene?
 - d) Hvorledes var overskaftene festet, til trinser eller trinser og vipper? Med lærreimer eller snor? Hvorledes så trinsene og vippene ut? (Se fig. X).

- e) Hva kaltes de?
 - f) Hadde mang egne brikker som ble brukt når det skulle veves treskaft?
 - g) Hvorledes så de ut og hva kaltes de?
 - h) Var det andre innretninger for treskaft?
12. Slagbom
- a) Hva kaltes den?
 - b) Hang den på vevstolens sidestykker? Var det skåret hakk for den eller et jernbeslag med hakk i, slik at den kunne flyttes frem og tilbake?
- 13.
- a) Var vevskjeen av messing, jern eller ”rør”?
 - b) Var den delt inn i tju eller basmer, og var enhetene avmerket på vevskjeen, med tråd eller annet merke?
 - c) Hva var vanlig vevskje for vadmél og tviskjeft?
 - d) Hvorledes tredde en skjeen, ved hjelp av en krok? Hva kaltes den?
 - e) Hvordan var skjeen plassert mens en tredde?
 - f) Var det lokale vevskjemakere, eller kjøpte en av omreisende kramkarer?
- 14.
- a) Var det fast sveipekam i vevstolen? Hvordan så den ut og hvor satt den?
 - b) Brukte man løs sveipekam eller sveipeskje?
 - c) Hva kaltes disse?
 - d) Hvor var sveipekam eller sveipeskje plassert mens en sveipet?
 - e) Hvor mange tråder regnet en det skulle ligge mellom tindene? Regnet en det ut i forhold til vevskjeens finhet?
15. Var setet et brett som hvilte på de fremspringende horisontale sidestykkene i veven, eller kunne det være løst?
- 16.
- a) Hvorledes så det redskapet ut som en knyttet hovler på?
 - b) Hva kaltes det?

C. Oppsetting og veving

- 17.
- a) Veide en varpet (nøster, hespler) før en begynte å renne?
 - b) Hva slags vekt brukte en, og hvilken vektenhet?
 - c) Hvorledes beregnet en mengden av vefi i forhold til varpet, i vadmél? I andre tøyer?
 - d) Brukte en å sette varpet inn med noe for å stive det, gjøre det sterkere under vevingen?
 - e) Hvor lange vever var det vanlig å sette opp? Målte en opp lengde på veven (halve lengden?) på en tråd før en begynte å renne? Hva kaltes dette målet, evt. merket som ble satt i tråden?
 - f) Hva kaltes varppletten når den kom fra rennebommen?
 - g) Hva kaltes det å få varpet over på garnbommen?
 - h) Hvorledes foregikk det, og hvor mange måtte være med?
- 18.
- a) Målte en tøyet etter hvert som en vevde? (Med alen? En avmålt tråd? Hvor lang var i tilfelle den? Hva kaltes den?)
 - b) Satte en merker for å holde rede på lengden, i tilfelle hvor?
 - c) Brukte en spjelk til å holde bredden på tøyet med? Hva kaltes den?
 - d) Hvis ikke, hva gjorde en for å unngå innveving?
 - e) Brukte en å klippe av trådender i tøyet etter hvert eller først etter at tøyet var vevd ned?
 - f) Hva kaltes dette?
 - g) Gjorde en noe særskilt for å unngå lange efsinger?
 - h) Hva kaltes dette, og hva kalte en efsingene?

- i) Hva gjorde en med dem når tøyet var vevd ned? (Knyttet dem sammen, tvinnet dem, nøstet dem opp, ”døyde” dem, strikket av dem?)
- k) Ville en gjerne veve et visst stykke første dagen, f. eks. nok til å skjule tøybommen? Hva sa en om det?
- l) Hva sa de når vevingen nærmet seg slutten? (At de skulle trøyta veven?)
- m) Ble tøyet rullet sammen når det var vevd ned?
- n) Ble det målt opp?
- o) Hadde de noe mål på hvor meget det trakk seg sammen ved å ligge?
- p) Sydde de noen sting i rullen så tøyet ikke skulle kunne rulle seg opp?

□□□□□□□

